

Latvijas Republikas Ministru prezidentam
Andrim Kulbergam,
Izglītības un zinātnes ministrei
Ilzei Indriksonei,
Finanšu ministram
Mārim Kučinskim

Priekšlikumi Andra Kulberga vadītā Ministru kabineta deklarācijas īstenošanai

Latvijas Jauno zinātnieku apvienība (LJZA) apsveic Andra Kulberga vadīto valdību ar darba uzsākšanu un pauž gatavību sadarboties Latvijas konkurētspējas, inovāciju kapacitātes un cilvēkkapitāla attīstības stiprināšanā. Vēlamies vērst uzmanību uz to, ka **zinātne, pētniecība un inovācijas** deklarācijā nav definētas kā patstāvīga valsts attīstības prioritāte, lai gan tās ir priekšnoteikums gan ekonomikas attīstībai, gan drošībai, gan Latvijas starptautiskajai konkurētspējai. Īpaši būtiski ir nodrošināt, lai Latvijas intereses Eiropas Savienības daudzgadu budžetā 2028.–2034. gadam ietvertu arī pietiekamu finansējumu pētniecībai, inovācijām un cilvēkkapitāla attīstībai. Tomēr tikpat nozīmīga ir Latvijas spēja šo finansējumu apgūt. Pašlaik valsts ieguldījumi pētniecībā un attīstībā ir vieni no zemākajiem Eiropas Savienībā, būtiski ierobežojot Latvijas pētniecības organizāciju spēju nodrošināt līdzfinansējumu un pilnvērtīgi konkurēt par starptautiskajiem pētniecības projektiem.

Aicinām Valdības rīcības plānā iekļaut šādus pasākumus:

1. Deklarācijā dotais uzdevums: (20.) Radīsim jaunas iniciatīvas, lai palielinātu budžeta ieņēmumus, un sekmēsīm Latvijas ekonomisko attīstību.

(49.) Noslēgsim augstākās izglītības reformu, pieņemot regulējumu jaunai augstskolu finansēšanas kārtībai, institucionālajai akreditācijai un akadēmiskās karjeras modelim.

Rīcības plāna pasākums:

Izveidot valsts budžetā finansētu nacionālu pēcdoktorantūras grantu programmu Latvijas zinātnieku ataudzes nodrošināšanai un izcilības stiprināšanai.

Darbības rezultāts:

1. No 2027. gada tiek īstenota ikgadēja valsts pēcdoktorantūras programma vismaz 30 grantiem gadā;
2. Nodrošināts stabils finansējums vismaz 4,3 miljonu euro apmērā gadā;
3. Samazināta jauno zinātnieku aizplūšana no Latvijas un stiprināta akadēmiskā karjera pēc doktora grāda iegūšanas;
4. Izveidoti instrumenti diasporas un ārvalstu pētnieku piesaistei Latvijai.

Pamatojums:

Latvijā pēcdoktorantūras finansējums galvenokārt balstās uz Eiropas Savienības struktūrfondu finansējumu, radot ilgstošus pārtraukumus starp konkursiem un neprognozējamu akadēmiskās karjeras attīstību. Vienlaikus pēcdoktorantūras posms ir kritiski svarīgs jaunu pētniecības grupu, inovāciju un starptautiskās sadarbības veidošanai. Latvijā doktoru īpatsvars starp pieaugušajiem iedzīvotājiem ir aptuveni 0,4%, kamēr Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) valstīs tas vidēji pārsniedz 1%. Stabils pēcdoktorantūras sistēmas neesamība veicina talantu aizplūšanu un samazina valsts spēju atgūt ieguldījumus doktoru sagatavošanā.

Atbildīgā institūcija: Izglītības un zinātnes ministrija

2. Deklarācijā dotais uzdevums: (20.) Radīsim jaunas iniciatīvas, lai palielinātu budžeta ieņēmumus, un sekmēsim Latvijas ekonomisko attīstību. (31.) Turpināsim Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2050. gadam un Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2028.–2034. gadam izstrādi.

Rīcības plāna pasākums:

Līdz 2026. gada 1. oktobrim izstrādāt un Ministru kabinetā apstiprināt tiesisko un strukturālo ceļa karti valsts finansējuma pakāpeniskam pieaugumam pētniecībai un attīstībai līdz vismaz 2% no IKP.

Darbības rezultāts:

1. Apstiprināts finansējuma pieauguma grafiks 2027.–2030. gadam;
2. Definēti starpposma mērķi un finansējuma avoti;
3. Nodrošināta prognozējama zinātnes finansēšanas sistēma vidējā termiņa budžeta plānošanā.

Pamatojums:

Latvija 2024. gadā pētniecībā un attīstībā ieguldīja tikai 0,92% no IKP, kamēr Eiropas Savienības vidējais rādītājs sasniedza 2,24% no IKP.¹ Jau vairāk nekā desmit gadus Latvijas politikas dokumentos tiek minēts mērķis sasniegt 1,5% no IKP, tomēr tas nav īstenots, bet arī tas būtu uzskatāms par nepietiekamu.

Atbildīgā institūcija: Ministru kabinets, Izglītības un zinātnes ministrija, Finanšu ministrija

3. Deklarācijā dotais uzdevums: (23.–28.) Latvijas intereses Eiropas Savienības (ES) daudzgadu budžetā 2028.–2034. gadam.

Rīcības plāna pasākums:

Definēt pētniecību, inovācijas un cilvēkkapitāla attīstību kā vienu no Latvijas prioritātēm sarunās par Eiropas Savienības daudzgadu budžetu 2028.–2034. gadam un izveidot nacionālus līdzfinansējuma instrumentus dalībai Eiropas pētniecības programmās.

Darbības rezultāts:

1. Nodrošināta koordinēta Latvijas pozīcija par ES finansējumu pētniecībai un inovācijām;
2. Izveidoti mehānismi nacionālā līdzfinansējuma nodrošināšanai lielajiem Eiropas pētniecības projektiem;
3. Palielināta Latvijas zinātnisko institūciju spēja piesaistīt starptautisko finansējumu.

Pamatojums:

Eiropas Savienības daudzgadu budžeta sarunas noteiks Latvijas attīstības iespējas nākamajā desmitgadē. Tomēr ES finansējums pats par sevi nevar aizstāt nacionālās investīcijas. Bez pietiekama valsts ieguldījuma pētniecībā un inovācijās Latvijas pētniecības organizācijas nevar pilvērtīgi nodrošināt nepieciešamo līdzfinansējumu un konkurēt par liela mēroga Eiropas projektiem. Tādēļ Latvijas pozīcijai ES budžeta sarunās jābūt cieši saistītai ar nacionālo ieguldījumu pieaugumu zinātnē un inovācijās.

Atbildīgā institūcija: Izglītības un zinātnes ministrija, Finanšu ministrija.

Latvijas Jauno zinātnieku apvienības pārstāvji ir gatavi tikt ar valdības pārstāvjiem un iesaistīties priekšlikumu tālākā izstrādē, sniedzot starptautiskās labās prakses piemērus zinātnieku ataudzes, pētniecības finansēšanas un inovāciju politikas attīstībā.

Ar cieņu

Latvijas Jauno zinātnieku apvienības valdes vārdā

Oskars Teikmanis
Valdes priekšsēdētājs

¹https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=R%26D_expenditure#Gross_domestic_expenditure_on_R&D